

ПРИЛОЗИ

„ИСТОРИЈА О ЧЕРНОЈ ГОРЫ“ ВАСИЛИЈА ПЕТРОВИЋА*

Прво штампано дјело о Црној Гори и њеној прошлости, којим су ударени први темељи црногорске историографије и књижевног стваралаштва, написао је цетињски митрополит Василије Петровић Његош и посветио га ондашњем државном вицекацелару Русије Михаилу Ларионовичу Воронцову, чијим је старањем и објављено прво издање на руском језику у Москви 1754. године. По свом обиму и садржају Василијева *Историја* представља краћи спис са географским описом територије и прегледом политичког уређења и развика средњовјековне Зете и Црне Горе до средине XVIII вијека. Она се састоји из три дијела — посвете аутора вицекацелару Воронцову, кратког предговора (Предисловіе Истори и вкратцѣ) и главног текста (под насловом Историја о Черной Горы).

У историјско-књижевним и научним прегледима настанак *Историје о Черной Гори* и њено објављивање скоро искључиво су објашњавани напорима црногорског митрополита да се наметне руским владајућим круговима и да их приволи за своје политичке планове, најчешће оцјењиване као мегаломанске. Тако су при изучавању појаве овога дјела остали потпуно занемарени далеко важнији разлози, управо они који су извирали из самих политичких и културних прилика и интересовања Русије тога времена и којима се у првом реду морао руководити М. Л. Воронцов у препорукама за његово објављивање. Русија је средином XVIII вијека као велика европска сила развијала изузетно динамичну политичку, дипломатску и војну активност. С обзиром на војно-стратегијске положаје и политичке прилике, балканске и југословенске земље су изазивале озбиљну пажњу и становито улазиле у комбинације руске глобалне политике. Посебно је црногорски ослободилачки покрет, чврсто стабилизван и везан за руску политику и помоћ већ од 1711. године, превазилазио ужи црногорски оквир и у правом значењу добијао међународни значај. Он је, са једне стране, представљао нај-

---

* Овај рукопис аутор је предао за монографију о Цетињу.

живље језгро устаничких покрета међу балканским народима и покрајинама, а, са друге стране, задирао у непосредне интересе, политичке комбинације и односе осталих тадашњих европских сила, у првом реду Млетачке републике, Аустрије и Турске. Већ традиционалне и веома плодне руско-црногорске везе и сарадња побуђивале су пажњу шире руске политичке и културне јавности, у којој се свакако осјећала потреба за упознавањем прошлости и стварности једнога толико приврженог народа и његовог несаломивог ослободилачког покрета. При томе није била без значаја ни чињеница да су у руској средини дјеловали и бројни појединци из осталих југословенских, посебно српских крајева. По свему се може рећи да се за таквим дјелом осјећала и насушна потреба. Независно од свих недостатака који јој се могу приписати са становишта историографске критичности, Василијева *Историја* је могла задовољити такве потребе. У њој су изнесени многи истинити и тачни подаци о средњовјековној прошлости Зете и других српских земаља. У њој је објављен низ вјеродостојних и значајних података о настанку и развоју ослободилачког покрета у Црној Гори током XVI и XVII вијека и, што је било од изузетног значаја, са доста подробности приказан ток и развој ослободилачког покрета у XVIII в., нарочито у свјетлу развоја руско-црногорских односа и сарадње, што је митрополит Василије могао поуздано знати било на основу писаних докумената, било из саопштења непосредних учесника, било, најзад, и као директни учесник.

Историја о Црној Гори изазвала је веома озбиљну пажњу званичних кругова и органа и у неким европским земљама. Непосредно после појаве првог издања она је преведена на италијански језик, под називом *Storia di Montenegro (Provveditori generali in Dalmazia et Albania, f. 596)*, и истовремено постала предмет брижљивих коментара, оцјена и службених извјештаја млетачких власти у Боки Которској и Далмацији, које су се посебно освртале на њена излагања политичке прошлости и политичке мотиве и поруке њеног аутора. Крајем XVIII вијека, управо у вријеме Наполеонових освајања, Василијева *Историја* је доживјела још неколико превода на западноевропске језике. Други превод на италијански извршио је Паоло Ђигоња, млетачки провидур у Котору 1794. године (*Biblioteca del Museo Civico Correr, 2525, Venezia*). Оба италијанска превода остали су у рукопису и до сада нијесу објављени, па су још увијек остали непроучени и неопходни детаљи о њима и њиховом односу. Текст *Историје* је доживио и два француска превода. Први пут га је приредио генерал и плодни списатељ Наполеонове кампање F. Guillaoum de Vaudoncourt и објавио га у париском гласнику *Revue du Nord* (II ser., t. III, Paris 1837). Друго издање *Историје* у француском преводу изашло је 1862. године у припреми француског научника, од 1870. године и члана Српске краљевске академије, Адолфа д Аврила (*Adolf d'Avril, Notices historiques sur le Monténégro par Petrovitsh Basile, métropolitaine du Monténégro*).

Revue de l'Orient, de l'Algerie et des Colonies, novembre, Paris 1862).

Историја о Черној Гори поново је објављена у Москви 1860. године у припреми Н. Н. Мурзакијевича, у издању и са предговором Осипа Бођанског (Чтенія в Имп. общ. ист. и древн. росс., кн. 2, април-июн 1860, III, Матеріялы славянские). Издање је значајно нарочито по томе што је Бођански у свом предговору први поставио и покушао да научно разријешу неколико основних питања у вези са овим дјелом, прије свега питање његовог садржаја и вјеродостојности извора, а затим и нека питања о начину и мјесту штампања и издавања.

У југословенским издањима *Историја* је први пут објављена прештампавањем њеног изворног текста у Летопису Матице српске 1845. године (књ. 68, Будим). Издање је припремио Димитрије Владисављевић. Текст Василијеве *Историје* објављен је у фототипској копији првог руског издања у сарадњи Научног друштва Црне Горе у Цетињу и Матице српске у Новом Саду 1951. године. До сада је једино издање у српскохрватском преводу објавио је Марко Драговић у свом дјелу „Митрополит црногорски Василије Петровић Њевош или Историја Црне Горе од 1750—1757“ (Цетиње 1884).

Проучавањем *Историје о Черној Гори* бавили су се многи домаћи и страни истраживачи и списатељи. Они су, без обзира на карактер општих судова, знатно допринијели проучавању многих појединости. Ипак се мора нагласити да је ово дјело, с обзиром на његов значај и улогу, остало до сада и неизучено и недовољно оцијењено као изузетно дјело нашег стваралаштва, и да се у свему осјећа потреба за припремањем његовог критичког издања.

Томица Никчевић